

Ljiljana Kolečnik

Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu

Prethodno priopćenje – Preliminary communication
predano 9. 10. 1992.**Koncept izgradnje baze
podataka povijesnoumjetničke
baštine Hrvatske****Sažetak**

Koncepcija baze podataka povijesnoumjetničke baštine Hrvatske IPU pretpostavlja izgradnju složene informacijske strukture modularnog karaktera. Njen cilj bi, uz evidentiranje spomenika, trebao biti i precizno definiranje svakog obuhvaćenog objekta/predmeta kategorijama povijesti umjetnosti. Izgradnja konceptualne strukture baze podataka kompliciran je znanstvenoistraživački i dokumentacijski zahvat, koji podrazumijeva dugotrajno angažiranje većeg broja znanstvenih radnika, kvalitetnu organizaciju posla te nastojanje da se dosljedno poštuju unaprijed postavljeni analitički kriteriji obuhvata materijala. Gledano s gledišta okruženja u kojem Institut sada djeluje, baza podataka jest pokušaj da se spoznaje naše discipline iskoriste u stvaranju cjelovitog inventara nacionalne povijesnoumjetničke baštine Hrvatske. U tom kontekstu izdvajamo određene probleme, rješavanje kojih vidimo kao preduvjet uspostavljanja stabilnih osnova međuinstitucijske mreže znanstveno-kulturnih informacija: standardizacija minimalnog broja deskriptivnih kategorija za svaki objekt – umjetničko djelo, izrada kontrolnih vokabulara, odabir programske platforme te formiranje zajedničkih radnih grupa koje bi usklađivale rješavanje navedenih problema. Očekivana posljedica izgradnje baze jest i uključivanje IPU u međunarodne tokove razmjene znanstvenih informacija.

Osnovna struktura baze

Baza podataka spomeničke baštine koju izgrađuje Institut za povijest umjetnosti (IPU) prva je baza podataka neke društveno-humanističke discipline u Hrvatskoj koja se ne bavi samo određenim problemom ili uskim krugom koreliranih problema, nego pokušajem obuhvata većine dosadašnjih saznanja unutar discipline u cijelosti.

Zamišljena je kao integrirani modularni sistem (sl. 1). Osnovni moduli mogu biti shvaćeni kao samostalne cjeline i pokrivaju područja arhitekture, slikarstva, skulpture, primijenjene umjetnosti i urbanizma (povijesna naselja). U svakom od njih nailazimo na niz submodula orijentiranih ka specifičnim skupinama problema. Tako cjelina arhitekture sadrži sljedeće module: administrativni podaci, crkveno-administrativni podaci, geografsko-topografski podaci, funkcija objekta i njegov smještaj u prostoru, materijali/konstrukcija, povijest gradnje objekta, suodnosi arhitektonskih elemenata, stil, ikonografija arhitekture i bibliografija (sl. 2). Modul bibliografije kao i modul autora/arhitekta osnova su za zajedničke podsisteme kojima će biti omogućen pristup iz bilo koje od osnovnih cjelina, te koji će poslužiti kao temelj za izradu indeksa. Zajedničkim modulima: dokumenti/arhivski materijali, natpisi i heraldika, pridruženi su tako indeksi autora, bibliografski indeks i (ako bude potrebno) indeks ikonografije i drugi.

**Predmet i ciljevi baze podataka spomeničke baštine
ilustrirani primjerom modula arhitekture**

Predmet podsistema arhitekture – spomenik arhitekture – odabran je prema unaprijed dogovorenim kriterijima koji ga čine zanimljivim s gledišta povijesti umjetnosti. Shvaćen kao složena struktura, spomenik je promatran u dva temeljna odnosa: prostornom i vremenskom. Prostorni podrazumijeva dvije osnovne razine:

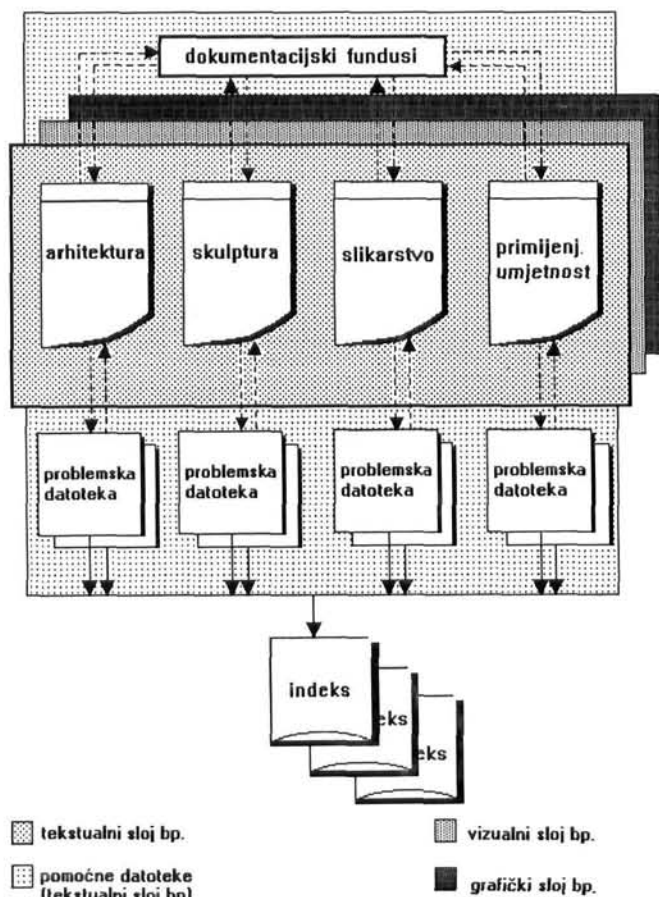
- odnos objekta prema okolini – lokalitetu, urbanom tkivu u koje je smješten, prirodnom okolišu;
- odnos dijelova/aneksa prema organskoj jezgri korpusa građevine.

Vremenski odnos obuhvaća konzistentan niz podataka o povijesnom razvoju objekta unutar određene kategorije/tipa.

Od izrade modula arhitektonskih tipova odustalo se s obrazloženjem da specifičnost arhitekture (napose ranijih razdoblja), određivanje tipa stavlja u kategoriju autorskog doprinosa i zadire u područje interpretacije. Zamijenjen je modulom suodnosa arhitektonskih elemenata koji definira semantički sloj objekta i predstavlja znanstvenu jezgru čitavog podsistema arhitekture.¹

Objekti koji bi se našli u bazi bili bi obuhvaćeni u svom sadašnjem stanju/obliku, izuzev uništenih, sliku kojih imamo bilo preko izvora bilo na temelju istraživanja provedenih na terenu. Svim objektima bio bi priključen najveći dio dokumentarne građe koju posjeduje IPU: karte, nacrti, fotografije, arhitektonski crteži. Njima bi se pridružili podaci iz pisanih dokumenata pohranjenih u drugim institucijama, obrađeni tijekom rada na projektima IPU.

Podsistemi slikarstva, skulpture i primijenjene umjetnosti zasnivat će se na istom pristupu kao i arhitektura. Uz jasno definiran predmet kojim se bave, odredit će se osnovne problemske cjeline oko kojih će biti formirani moduli, te ustanovljene njihove međusobne veze. Definicija predmeta podrazumijeva određivanje čvrstih kriterija koji sprečavaju »kontaminaciju« podacima problemski vezanim za druge podsisteme

Dijagram strukture baze podataka povijesnoumjetničke baštine
Diagram of the art heritage data base structure

opterećuju strukturu baze, a ne pridonose kvaliteti informacija koje se očekuju.

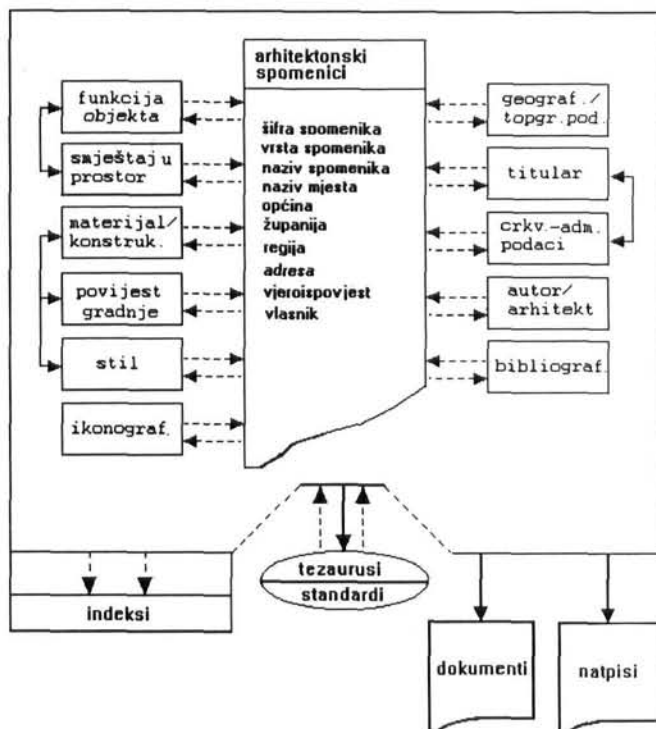
Razradu strukture osnovnih cjelina trebalo bi raditi timski, ali u grupama ne većim od troje-četvero sudionika i unaprijed pripremljenim temama razgovora. Mala skupina ljudi i usredotočenje na točno određen problem dosad se pokazala najdjelotvornijom metodom rada.

Iako je najveći dio baze podataka spomeničke baštine još uvijek u projektu, na temelju naših dosadašnjih iskustava te informacija o sličnim projektima u svijetu, držimo da je nužno osim verbalnog izgraditi i vizualni, odnosno grafički sloj baze podataka. Kod arhitektonskog objekta to bi, uz tekstualnu informaciju, omogućilo uvid u tlocrt ili neku drugu vrstu nacrt, odnosno niz fotografija karakterističnog izgleda objekta; kod slike, skulpture i predmeta primijenjene umjetnosti – uz tekstualnu informaciju, dobivanje fotografije predmeta u cjelini te fotografije odabranih detalja.

Cilj baze podataka jest što točniji morfološko-semantički obuhvat spomenika/umjetničkog djela na temelju potvrđenih rezultata znanstvenih istraživanja. Struktura baze podataka je takva da omogućuje pretraživanje između različitih submodula, što maksimalno povećava opseg podataka koji su nam u dosegu. Njihovim kombiniranjem korisnik bi trebao dobiti odgovor i na najzamršenije upite.

Prikupljanje i obrada podataka

Oblikovanje problemskih baza podataka za povijest umjetnosti možemo u Evropi pratiti unazad desetak godina.

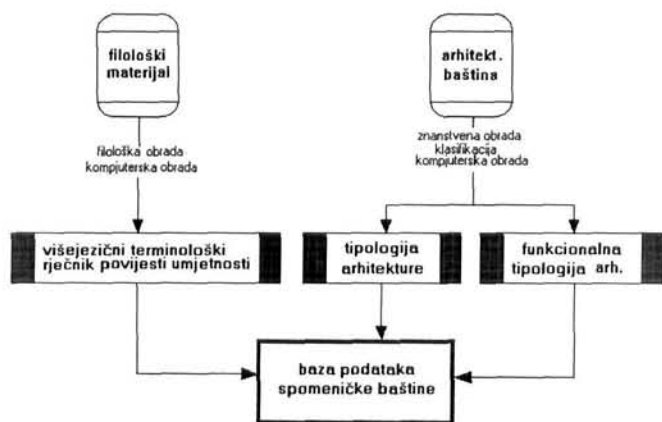
Struktura modula arhitektonskih spomenika
Structure of architectural monuments modules

Iskustva su brojna, različita i relativno dobro dokumentirana. Na temelju njih,³ te uzimanjem u obzir specifičnosti predmeta naše baze i njenog cilja, predlažemo postupak prikupljanja podataka spajanjem obrade informacija iz literature i neobjavljenih znanstvenih radova (magisteriji, doktorati) s informacijama nastalim tijekom tekućih istraživanja u okviru projekata IPU. Podaci bi se pribavljali izravno od istraživača ili istraživačkih timova putem krajnje pojednostavljenih upitnika. Diseminaciju podataka obavljala bi dokumentacijska služba Instituta i u njihovu krajnjem obliku, neposredno pred unos u kompjutor, predavala ih na superviziju voditelju istraživanja.

Relativna složenost baze podataka pretpostavlja materijal koji je makar u pojedinim segmentima detaljno obrađen,⁴ odnosno unos podataka koji se mogu smatrati provjerenom znanstvenom činjenicom. Njihovo pribavljanje i priprema za prijenos na magnetski medij dugotrajan je posao i gledano sa stajališta ekonomije vremena, organizacijski najzamršeniji. Iskustvo španjolskih kolega moglo bi nam stoga korisno poslužiti.

Fakultet za povijest umjetnosti Sveučilišta u Madridu formulirao je dio programa svoga postdiplomskog studija prema informacijskim potrebama baze podataka spomeničkog inventara Španjolske. Program obuhvaća obradu dokumentarnog materijala i rad na terenu usmjeren na nadopunu postojećih podataka o spomeničkoj baštini određenog područja (regija, subregija).

Radi se u timovima od tri osobe uz jasnu podjelu rada. Kod arhitekture dvoje ljudi prikuplja podatke iz pisanih dokumenata, a jedan je zadužen za terenski rad; kod slikarstva i skul-

Dijagram analitičko-klasifikacijskih procesa vezanih uz interne tezauruse baze podataka spomeničke baštine
 Diagram of analytical-classificatory processes connected with internal thesauri of the monumental heritage data base

pture podjela je obrnuta. Timove vode profesori, specijalisti za određena razdoblja, a njihova je glavna uloga, uloga supervizora i koordinatora. Rad na terenu pretpostavlja obilazak niza lokaliteta kako bi se načinio inventar koji odgovara sadašnjem stanju stvari (napose važno za slikarstvo i skulpturu). Da bi se izbjeglo gubljenje vremena, potrebno je imati predodžbu o tome koliko se spomenika/umjetničkih djela predviđenih za inventiranje nalazi na odabranom području, koju vrstu istraživanja treba provesti i koliko bi ona mogla trajati. Pripreme obuhvaćaju upoznavanje s rezultatima dosadašnjih istraživanja i izradu rasporeda vremena/dana.

Podaci s terena unose se u odgovarajuće obrasce, koji se nadopunjavaju rezultatima arhivskih istraživanja. Spomenik/umjetničko djelo potom se klasificira, vizualno dokumentira, a podaci strukturiraju prema potrebama unosa u kompjutor. Posao klasifikacije, vizualnog dokumentiranja i strukturiranja podataka obavlja se u posebnim službama Ministarstva kulture i znanosti.⁵

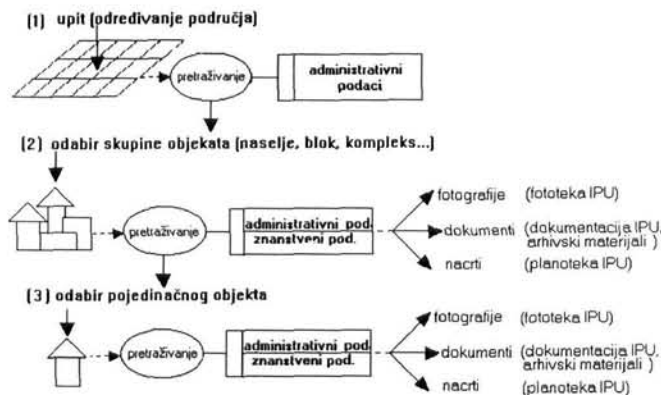
Takvu organizaciju rada preuzela su i druga španjolska sveučilišta koja su se postupno uključivala u rad, a nama se čini kako bi se ona, makar djelomično, mogla primijeniti i u našoj situaciji.

Kako želimo načiniti prije svega znanstvenu bazu podataka povijesti umjetnosti, temeljenu na materijalu nacionalne spomeničke baštine, rad na njoj morao bi okupiti naše povjesničare umjetnosti, stručnjake za sva razdoblja i područja, bez obzira na instituciju u kojoj sada rade. Obrazovni vid prikupljanja podataka ujedno bi mogao poslužiti našim fakultetima kao osnova za uključivanje u projekt razvoja zajedničkih obrazovnih programa Evropskog sveučilišta.

Način navigacije bazom

Predviđeni postupak korištenja baze podataka podrazumijeva ulazak u verbalni, a potom vizualni, odnosno grafički segment baze, te usporedno s verbalnim pregledavanje i njima pridruženih vizualnih zapisa (fotografije, arhitektonski nacrti, video-snimak).

Ulazak u bazu podataka preko njenog tekstualnog sloja uobičajena je procedura pristupa podacima. Osnovna pretpostavka takvog pretraživanja jest korisnik s određenim poznavanjem kompjutorske tehnologije, odnosno servisna služba unutar institucije koja je osposobljena da na temelju korisnikovih zahtjeva obavljaju taj posao.

Dijagram navigacije bazom podataka uz pomoć grafičkih simbola i predefiniраних изборника
 Diagram of data base navigation using graphical symbols and predefined selectors

Kako je složenost postupka pretraživanja često nepremostiva prepreka za velik broj mogućih korisnika, njemu treba posvetiti posebnu pažnju pri oblikovanju baze podataka. U traganju za odgovarajućom programskom podrškom, napose za module arhitekture i povijesnih naselja, susreli smo se s programskim paketom ARCInfo, za koji nam se čini da bi bio izuzetno dragocjena pomoć pri rješavanju velikog broja naših problema. Uz nedvojbene prednosti koje ima na području kompjutorske obrade grafičkih materijala, zanimljiv nam je i zbog vrlo jednostavnog načina izbora podataka.

Prednost ARCInfo-a jest u tome što se navigacija bazom podataka ne odvija preko njenog tekstualnog, nego grafičkog sloja, čime izostaje uobičajeni način postavljanja upita. Pretraživanje se obavlja označavanjem segmenta slike na ekranu kompjutorskog monitora, kojoj se potom pridružuju lako čitljivi grafički simboli iz unaprijed pripremljenih izbornika. Svaki simbol povlači za sobom određenu skupinu tekstualnih informacija koje se odnose na odabrano područje, objekt, ili skupinu objekta (sl. 3).

Sad već razmjerno jednostavnim tehnološkim postupkom, uz zanemariv postotak pogreške, i korištenjem spomenutog programa, moguće je unijeti u kompjutor sve arhitektonske nacrti, odnosno zemljopisne i katastarske karte kojima raspolaže IPU. Kombinacijom digitalizirane zemljopisne karte Hrvatske kao podloge i niza karata pojedinih područja, odabiranje u našoj bazi odvijalo bi se na sljedeći način:

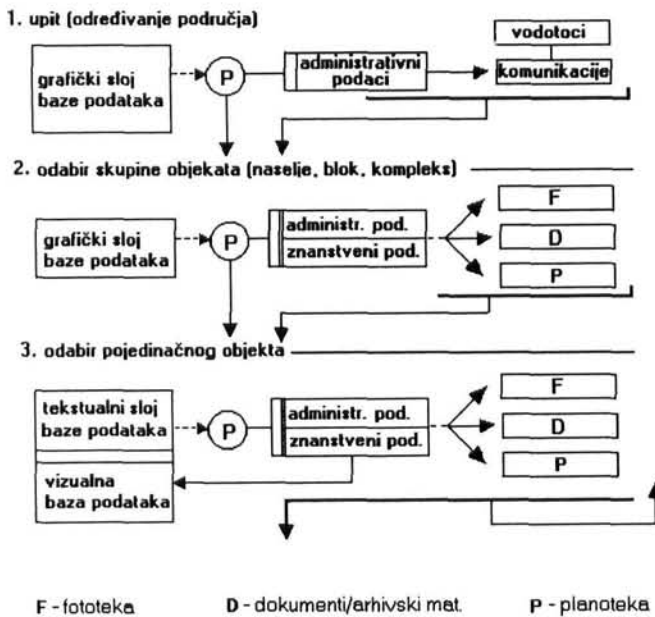
prvi korak:

odabiranje dijela teritorija na karti Hrvatske (mjerilo 1 : 300 000);

drugi korak: prelazak na sljedeći kartografski sloj – kartu u mjerilu 1 : 5 000, na kojoj se odabire manje povijesno naselje, blok ili kompleks o kojem želimo dobiti podatke;

treći korak: odabiranje pojedinačnog objekta.

Prva razina pretraživanja praćena je samo najnužnijim administrativnim podacima te podacima o komunikacijama i vodotocima. Druga i treća dozvoljavaju pregledavanje baze »u dubinu« (znanstveni podaci o odabranim skupinama ili pojedinačnim objektima, pristup dokumentacijsko-arhivskom modulu i vizualnom sloju baze) (sl. 4). Opisani oblik navigacije bazom podataka prijateljski je orijentiran prema korisnicima s najnužnijom razinom poznavanja rada na kompjutoru, ali ne ograničava složenost upita.⁶

Sintetički dijagram navigacijskog procesa
Synthetic diagram of the navigational process

Standardi

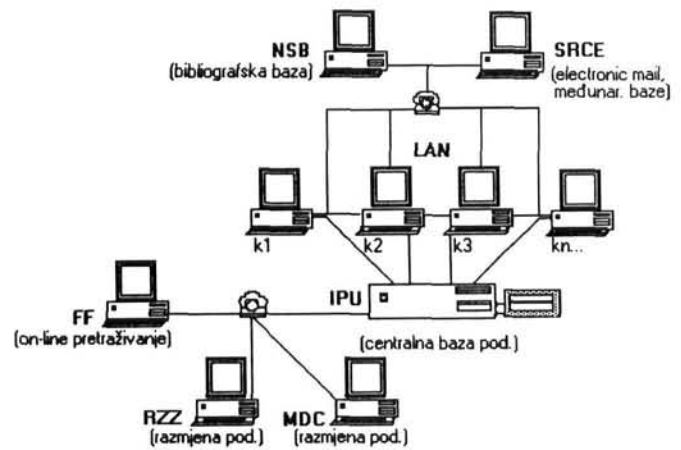
Uz razraden i dobro organiziran proces prikupljanja podataka, nužan preduvjet za kvalitetnu znanstvenu bazu podataka jest jedinstvena terminologija i korištenje međunarodnih standarda. Kad je u pitanju terminologija, zasigurno se nalazimo pred najvećim problemom. Jedinstvena, kodificirana terminologija povijesti umjetnosti u Hrvatskoj ne postoji. Nužno bi bilo da se ona stvori, i to što prije. Jedan od mogućih putova svakako je kombinacija filološke analize povijesnih izvora i timskog rada na usklađivanju njenih rezultata sa suvremenom stručnom terminologijom. Radi međunarodne razmjene podataka⁷ terminološki rječnik povijesti umjetnosti morao bi imati svoje višejezične usporednice, napose one vezane uz povijesne kontakte naše sa susjednim nacionalnim kulturama. Njegova konačna tiskana verzija morala bi imati usporednicu na magnetskom nosiocu, odnosno biti dostupna na disketama kako bi se mogla koristiti za terminološku kontrolu u bazi podataka spomeničke baštine, ali i svim drugim, manjim problemskim bazama koje bi se u budućnosti radile u IPU ili u bilo kojoj drugoj srodnoj instituciji (sl. 5).

Unutar naše discipline jedini standard o preuzimanju kojega bi se za sada moglo govoriti jest ICONCLASS (ICONographic CLASSification System), dokumentacijski sistem načinjen radi klasificiranja tema, radnji, predmeta, bića i osoba koje mogu biti prikazane u djelima vizualnih umjetnosti.⁸

Sastoji se od devet osnovnih kategorija:

1. religija i magija
2. priroda
3. ljudsko biće / čovjek općenito
4. društvo/civilizacija/kultura
5. povijest
6. Biblija
7. literatura
8. klasična mitologija
9. povijest starih naroda

Deseta se klasifikacijska kategorija oblikuje, a bavi se problemom ikonografije apstraktne umjetnosti. ICONCLASS se za-

LAN i vanjske komunikacije informacijskog sistema IPU
LAN and external communications of the informational system of the Institute of History of Art

sniva na predikonografskom i ikonografskom opisu teme, dok njenu kodifikaciju prepušta samom znanstveniku. Na taj način služi, prije svega, kao osnova za stvaranje vlastitih ikonografskih indeksa (vlastitih u smislu nacionalnog jezika) i to na obje razine: predikonografskog opisa i kodifikacije. Nije stoga čudno što je ICONCLASS postao standardom na većini evropskih sveučilišta, odnosno povijesno-umjetničkih baza podataka u svijetu.⁹

Drugi tezaurski koji bismo mogli također smatrati standardom, a koristi se ponajviše u bazama vezanim za probleme arhitekture i primijenjene umjetnosti, jest Art and Architecture Thesaurus (AAT). AAT donosi popis i klasifikaciju konstruktivnih i dekorativnih elemenata arhitekture, tipologiju predmeta primijenjene umjetnosti, slikarstva i skulpture.¹⁰ U nepune dvije godine AAT je postao standardom na anglosaksonskom govornom području, njime se koriste naše talijanske i francuske kolege, a jedna grupa mladih slovenskih povjesničara umjetnosti započela je prošle godine rad na prevodenju AAT-a na slovenski jezik. Preuzimanje AAT moglo bi biti olakšano radom na hrvatskoj terminologiji povijesti umjetnosti.

Korist koju bismo imali usvajanjem ovih dvaju standarda nedvojbeno je, prije svega što se tiče komunikacije/razmjene podataka sa srodnim institucijama i njihovim informacijskim sistemima u inozemstvu. Kako su svi termini AAT, odnosno svi opisi i teme ICONCLASS-a kodirani, jezik nacionalne kulture prestaje biti problem: iza numeričkog koda krije se pojam koji u svim jezicima ima isto značenje. Posebnosti nacionalne povijesti umjetnosti također su predviđene – oba sistema dopuštaju unošenje novih i specifičnih termina. Jednostavnim sistemom kodiranja njima se pridružuju određene numeričke oznake, koje se potom prosljeđuju »centrali« i uvrštavaju u sljedeće izdanje s uputnicom na kulturno-geografska područja uz koje su pojmovi vezani.

Ostali kontrolni mehanizmi koji se javljaju u većini baza podataka povijesti umjetnosti su: Timesov atlas povijesti i Thieme-Becker leksikon autora. Sasvim je sigurno da ćemo morati unutar vlastite kulture pronaći njihove pandane, jer je kontrola istoznačnog određivanja godina pojedinih povijesnih do-

gadaja ili perioda te oblike upisa imena autora neophodna i unutar našeg projekta.

Razmjena podataka i komunikacija s drugim bazama – iskustva i pretpostavke

Kao jedan od uvjeta razmjene podataka s drugim institucijama već smo označili upotrebu terminoloških i deskriptivskih standarda. Mislili smo pritom na komunikaciju s drugim nacionalnim kulturama, a što se tiče razmjene podataka ili suradnje sa srodnim institucijama u Hrvatskoj, uvjeta je neznatno više.

Iznijeli bismo prvo neka općenita zapažanja o izgradnji zajedničkih baza podataka.

Iskustva inozemnih kolega, koji su se, raspolažući s mnogo većim sredstvima od naših, mogli okušati u tom poslu, govore da je on manje-više uzaludan. Iz više razloga.

Teško je u jednoj zemlji, ma koliko ona bila velika i bogata, naći dvije institucije čiji se znanstveni, a u novije vrijeme i komercijalni interesi poklapaju toliko da informacijski sistem na čijem se razvoju radi doista može biti potpuno zajednički. U segmentima koji su ipak »djeljivi« istovjetnost pristupa problemu, točke u kojima se ide »u dubinu«, zanimanje za postavljanje izlaza u druge segmente sistema itd. nužno su različiti.

Ne treba zanemariti niti radni ritam koji obilježava instituciju. Govorimo ovdje o iskustvima nama sličnih, visokospecijaliziranih ustanova s relativno malim brojem zaposlenih stručnjaka, specifičnom organizacijom poslova i ne manje specifičnim informacijskim potrebama. Jedna od situacija na koju često nailazimo u ovakvim, relativno zatvorenim organizacijama, jest potreba za informacijskim sistemom koji će biti brzo gotov, uspješan i opskrbljen razmjerno malim brojem podataka. Želje da se fiksira bilo koji sloj informacija unutar sistema nema, te bismo njemu pripadne baze podataka uvjetno mogli nazvati »radnim«.

Drugu situaciju, složeni informacijski sistem koji uključuje znanstvenu bazu podataka (struktura s utvrđenim skupinama informacija), nalazimo u mnogo manjem broju slučajeva. Riječ je gotovo uvijek o ozbiljnijem pothvatu, koji podrazumijeva i vanjskog korisnika s visokim horizontom očekivanja, te kompleksnim informacijskim potrebama, odnosno dugotrajniji zajednički napor većeg broja djelatnika institucije na projektu za kojeg u ovom trenutku ne postoji ustaljena i provjerena metodologija. Svaki put je potrebno krenuti gotovo iz početka, potpuno se orijentirati na timski rad¹¹ te uspostaviti čvrstu organizaciju koja će biti kvalitetno uskladena. Vidljivi rezultati dolaze razmjerno kasno, a stalno je prisutna i bojazan da se radi zahtjevan i skup posao koji neće naići na odgovarajuće vrednovanje okruženja u kojem institucija djeluje.

No, da bi se izišlo ususret stručnjacima, ne mora se zanemariti širi krug korisnika s nešto skromnijim zahtjevima. Relacijske baze podataka svojom transparentnošću pružaju mogućnost slojevitog oblikovanja zapisa i slojevitog iščitavanja podataka. Unutar složene strukture modula mogu se odabirati one problemske cjeline koje ćemo razrađivati s većom koncentracijom, one koje će sadržavati samo minimum standardiziranih podataka o objektima/predmetima, te omogućiti razmjenu informacija s drugim, srodnim institucijama, itd. Sve ove prednosti tablične organizacije podataka u relacijskoj bazi, same po sebi dovode do toga da je konačni broj korisnika uvijek veći od onoga koji smo pretpostavljali radeći na ovom poslu. Uostalom, to da se potreba za određenim proizvodom inducira samim njegovim postojanjem odavno je poznata stvar.

Kad smo upotrijebili sintagmu »minimum standardiziranih podataka« dotaknuli smo se i problema koji trenutačno vidimo

kao najveću zapreku razmjeni podataka među različitim informacijskim sistemima. Moramo doduše priznati da je on u Hrvatskoj nešto manji nego u ostalim evropskim zemljama, ali samo zahvaljujući činjenici da je informatizacija znanosti i djelatnosti poput zaštitarske ili muzejske tek otpočela.¹²

Unazad nekoliko godina nabavljeni su prvi strojevi, specijalizirane aplikacije su malobrojne, a većina ozbiljnijih baza podataka tek je u fazi projektiranja. Sretna je okolnost što je većina nabavljenih strojeva kompatibilna, a programsku podršku, prema našoj maloj anketi, čine uglavnom programi Dbase platforme, tako da je igrom slučaja i programska podrška kompatibilna. Ova dva elementa predstavljaju čvrstu bazu za međuinstitucijsku razmjenu podataka. Uvjet je da zajedničkim naporom riješimo i najveći problem – određivanje jezgre standardiziranih podataka.

Standardizacija u slučaju tekstualnih podataka podrazumijeva definiciju podataka zajedničkih svim bazama podataka unutar određenog kruga srodnih djelatnosti. Definiranje bi trebalo obaviti na razini tipa, formata i duljine polja, a za svaku vrstu standardizirane informacije načiniti cjelovit kontrolni rječnik. Posao koji i jest i nije kompliciran. Vjerujemo da bi ga nekoliko radnih grupa, usredotočenih na uzak problemski krug, razmjerno brzo obavilo.

Krajnji rezultati bili bi nesmetana razmjena podataka i njihovo ažuriranje u svakoj samostalnoj bazi temeljenoj na stanju u ostalim bazama-participantima. Svi zajedno mogli bismo postići mnogo širi opseg nacionalne spomeničke baštine, no što je to u mogućnosti ili interesu bilo koga od nas pojedinačno.

Kao primjer uspostavljanja suradnje među kulturno-znanstvenim institucijama u Hrvatskoj koje se, svaka na svoj poseban način, bave spomeničkom baštinom, možemo navesti kontakte između Republičkog zavoda za zaštitu spomenika i IPU. Jezgru modula arhitekture baze podataka spomeničke baštine IPU, a u preinačenom obliku i jezgru modula povijesnih naselja, slikarstva, odnosno skulpture, čine administrativni podaci vezani uz objekt. Strukturirani su prema napucima UNESCO-a i gotovo u cjelini preklapaju se s podacima Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture. Kako se posao oko unosa osnovnih identifikacijskih podataka ne bi udvostručavao, dogovoreno je da dvije institucije usvoje zajednički sistem kodiranja entiteta te obavljaju razmjenu podataka. Republički zavod bi evidentirao spomenike prema potrebama svoje djelatnosti, a IPU bi preuzimao osnovne podatke o njima te ustupao Zavodu znanstvene podatke potrebne njegovim djelatnicima Zavoda. Zajednički bismo oblikovali kontrolni rječnik funkcionalnih tipova arhitekture, odlučili se za autoritete u polju crkveno-administrativnih podataka¹³ itd.

Usredotočenost na razmjenu podataka koji nastaju u jednoj instituciji kao prirodni rezultat njene djelatnosti, a ulaze u krug potreba druge institucije, čini nam se najsmislenijim oblikom međusobne suradnje. Strojna i programska podudarnost, te relacijska priroda baza omogućit će nam vrlo čvrstu suradnju, bez odustajanja od posebnih potreba i jednog od sudionika. Nužnost zajedničkog napora na dokumentiranju spomeničke baštine, napose u ovom osobitom povijesnom trenutku, potvrđena je i planovima pribavljanja potrebne kompjutorske, odnosno programske opreme za buduće aktivnosti IPU (sl. 6).

Zaključak

Suvremena znanstvena metodologija sve se više oslanja na kompjutor kao komunikacijsko sredstvo, prije svega zato što visoko vrednuje specifičnu, provjerenu i najnoviju informaciju do koje se može doći brzo, razmjerno jeftino i ne napuštajući

vlastiti radni prostor. Međunarodne telekomunikacijske mreže omogućuju nam da već u ovom trenutku, preko HPT-a i Sveučilišnog računskog centra, na svom kompjutoru pregledamo niz inozemnih, između ostalih i znanstvenih baza podataka.

Sudeći prema evropskim mjerilima, IPU je doista tek jučer započeo s informatizacijom, što znači da su zadovoljene naše minimalne strojne i programske potrebe. No posjedovanje odgovarajuće kompjutorske opreme nije jedini preduvjet za sudjelovanje u evropskim tokovima razmjene znanstvenih informacija. Mnogo je bitnije navrijeme shvatiti da svaka razmjena pretpostavlja obostranu ponudu. Korisnik postaje ravnopravni sudionik razmjene tek kada prijeđe granicu pasivnog preuzimanja podataka, odnosno kada svojim informacijama počne utjecati na obostrano podizanje kvalitativne razine komunikacijskog procesa. Sve dok ne budemo svjesni ove činjenice, nalaziti ćemo se u svojevrsnome kolonijalnom odnosu prema ostatku svijeta za koji smo uvjereni da mu svojom kulturom i tradicijom pripadamo.

Uspijemo li međutim potpuno ostvariti izloženu koncepciju baze podataka spomeničke baštine, mogli bismo obaviti velik posao strukturiranja znanja unutar naše discipline. A ako, na temelju informacija koje budemo mogli ponuditi ostalim kolegama, uđemo u postojeće komunikacijske kanale, odnosno sami postanemo povod da se otvore i neki novi, višegodišnji napor koji nas zasigurno očekuje imat će svoje puno opravdanje.

Bilješke

1 Autor cjelovite teorijske strukture definiranja objekta/umjetničkog predmeta u znanstvenim kategorijama povijesti umjetnosti jest prof. Josip Stošić, na čijoj viziji konačnog cilja baze spomeničke baštine počiva najveći dio izložene koncepcije.

2 ARCAT: *Analisi d'Art Romanic catala*, Barcelona. Baza znanstvenih podataka o romaničkoj arhitekturi Katalonije.

3 SIRIS – Italija (Istituto centrale del catalogo e della documentazione, Rim); ARCADE – Francuska (Ministarstvo kulture, Pariz); Projekt dokumentacije spomeničke i prirodne baštine – Danska (Institut za dokumentaciju i zaštitu kulturne baštine, Kopenhagen); Schweizerische Kunst- und Kulturrendatenbank – Švicarska (Ministarstvo kulture, Bern) itd.

4 Za arhitekturu to bi bili, npr., podaci o materijalima, konstrukciji, povijesti gradnje, crkveno-administrativni podaci itd.

5 **P. A. Araceli**, *The Inventory of Cultural Property as Way of Knowing, Promotion and Preserving*, Architectural Heritage Reports and Studies, br. 19, 1990, str. 11-17.

6 Iskustva talijanskih kolega pokazuju da je ovakav način pretraživanja korisnicima mnogo udobniji, već i stoga što se komunikacija stroj – čovjek ne obavlja preko tastature, nego upotrebom miša. Miš je svojim malim dimenzijama, prilagođenošću anatomiji ruke te uspostavljanjem izravne veze ruku – pokazivač na ekranu, psihološki prihvatljiviji.

7 Većina inozemnih baza podataka povijesti umjetnosti dostupna je on-line preko nacionalne komunikacijske mreže. Zahvaljujući novim službama HPT-a i mi bismo već u ovom trenutku mogli ponuditi vanjskim korisnicima isti način korištenja našeg proizvoda.

8 ICONCLASS je djelo tima stručnjaka Nizozemske kraljevske akademije znanosti i umjetnosti na čelu s prof. Henryem van de Waalom sa Sveučilišta u Leidenu. Rad je započeo ranih pedesetih, a traje i danas. Svakih nekoliko godina izlaze nadopune postojećih izdanja te opširna bibliografija literature vezane uz svaku od tema obradenih unutar tog sistema klasifikacije. Jedan od glavnih pobornika ICONCLASS-a, dugogodišnji suradnik Van de Waala bio je, uz ostale znanstvenike Warburg Instituta, Erwin Panofsky. Jezik svih dosadašnjih izdanja ICONCLASS-a je engleski.

9 Između ostalih to su: Marburger Index, sve baze koje je dosad radio Getty Art Institute, Patrimonio Culturale Espanol, ARCADE, Schweizerische Kunst- und Kulturdatenbank, itd.

10 AAT djelo je međunarodnog tima stručnjaka koji su radili pod pokroviteljstvom Getty Art Instituta, a u okviru radnih grupa čiji je centar bio Sveučilište u Oxfordu. Prvi tomovi tezaurusa (u tiskanoj formi i na magnetskom mediju) objavljeni su 1990. Rad se nastavlja, sad u smjeru suvremene umjetnosti, odnosno arheologije i etnologije. Jezik prvog izdanja, kao i u slučaju ICONCLASSA, jest engleski.

11 Određena, vrlo pozitivna iskustva u vezi s timskim radom imamo zahvaljujući sudionicima na projektu *Povijesti naselja IPU*. Oni sačinjavaju mali, razmjerno koherentan tim, rad kojega će u budućnosti zasigurno dati kvalitetne rezultate.

12 Napor da se stvori osnova za oblikovanje cjelovitoga sustava evidencije našega povijesnoumjetničkog nasljeđa, bio je projekt »Model dokumentacije za izradu povijesnoumjetničke topografije na području SR Hrvatske s mogućnošću primjene automatske obrade podataka«, kojega je 1987. dovršio prof. dr. Ivo Maroević sa suradnicima. Projekt je izrađen u okviru Sveučilišta u Zagrebu i svakako se u budućem radu na izgradnji baze podataka povijesnoumjetničke baštine valja osloniti na neka od njegovih rješenja

13 Golem posao na tom polju obavljen je zahvaljujući dugogodišnjem radu prof. dr. Anđelke Badurine, autora baze podataka hagiogeoграфije Hrvatske, čiji su pojedini dijelovi uključeni u bazu povijesnoumjetničke baštine IPU.

Summary

Ljiljana Kolečnik

Croatia's Art Heritage Data Base Development Concept

Croatia's art heritage data base concept of the Institute of History of Art implies the development of a complex informatical modular structure. Besides monument registration, its aim should also be precise definition of each included structure/item according to the categories of history of art. The development of a data base conceptual structures is a complex scientific-and-research and documentary task which implies a long-term commitment of a number of scholars, top-quality work organization and an endeavor to consistently respect the

previously established analytic criteria of material coverage. From the aspect of the circumstances in which the Institute is working at the moment, the data base is an attempt to make use of the insight of our branch of knowledge in the creation of an integral inventory of Croatia's national art heritage. In that context, we would like to point out certain problems, the solving of which is a prerequisite to the establishment of a sound base of an inter-institutional network of scientific and cultural information: standardization of a minimal number of descriptive categories for each structure – work of art, production of control vocabularies, program platform selection and formation of common work groups which would coordinate the solving of the above mentioned problems. The expected result of the data base development is also the involvement of the Institute of History of Art in international exchange of scientific information.